

ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ «УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА»

Циклова комісія загальноосвітніх предметів та
дисциплін загальної підготовки

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Фахового коледжу
ЗВО «Університет Короля Данила»
Володимир ЯСЛИК

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ»

Галузь знань: **07** Управління та адміністрування /
D Бізнес, адміністрування та право

Спеціальність: **071** Облік і оподаткування / **D1** Облік і оподаткування

Освітньо-професійна програма: «Облік і оподаткування»

Освітньо-професійний ступінь – *фаховий молодший бакалавр.*

Статус дисципліни – *обов'язкова.*

Мова викладання, навчання та оцінювання – *українська.*

Розробник:

КАСЬКО Н. Р. – викладачка циклової комісії загальноосвітніх предметів та дисциплін загальної підготовки Фахового коледжу ЗВО «Університет Короля Данила», спеціалістка вищої категорії, викладачка-методистка.

Розглянуто та схвалено на засіданні циклової комісії
загальноосвітніх предметів та дисциплін загальної підготовки
Фахового коледжу
ЗВО «Університет Короля Данила»
протокол №1 від «28» серпня 2025 р.
Голова циклової комісії

Людмила ОСТАПОВА

Схвалено методичною радою
Фахового коледжу
ЗВО «Університет Короля Данила»
протокол №1 від «28» серпня 2025 р.
Голова методичної ради

Олег КЛІЩ

ВСТУП

Мета вивчення дисципліни – забезпечити відповідно сучасним вимогам знання студентів про загальні закономірності виникнення і розвитку небезпек, надзвичайних ситуацій, у першу чергу техногенного характеру, їх властивості, можливий вплив на життя і здоров'я людини та сформувати необхідні в майбутній практичній діяльності спеціаліста уміння і навички для їх запобігання і ліквідації, захисту людей та навколишнього середовища.

Предмет навчальної дисципліни – «Безпека життєдіяльності» є аналіз негативного впливу різного роду небезпек на життя та здоров'я людини, а також методів, засобів і заходів захисту від них.

Завдання вивчення дисципліни:

1. навчити студентів розпізнавати вид небезпеки, визначати просторові та часові координати, величину та ймовірність їх прояву;
2. визначати небезпечні, шкідливі та вражаючі фактори, що породжуються джерелами цих небезпек;
3. прогнозувати можливість і наслідки впливу небезпечних та шкідливих факторів на організм людини, а вражаючих факторів на безпеку системи «людина - життєве середовище»; — використовувати нормативно-правову базу захисту особистості та навколишнього середовища, прав особи на працю, медичне забезпечення, захист у надзвичайних ситуаціях тощо;
4. розробляти заходи та застосовувати засоби захисту від дії небезпечних, шкідливих та вражаючих факторів;
5. запобігати виникненню надзвичайних ситуацій, а в разі їх виникнення приймати адекватні рішення та виконувати дії, спрямовані на їх ліквідацію;
6. використовувати у своїй практичній діяльності громадсько-політичні, соціально-економічні, правові, технічні, природоохоронні, медико-профілактичні та освітньо-виховні заходи, спрямовані на забезпечення здорових і безпечних умов існування людини в сучасному навколишньому середовищі;
7. планувати заходи щодо створення здорових і безпечних умов життя та діяльності у системі «людина — життєве середовище».

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати:**

- питання безпеки життєдіяльності, цивільного захисту для вирішення професійних завдань, пов'язаних із гарантуванням збереження життя та здоров'я в умовах небезпечних і надзвичайних ситуацій.
- основні етапи та принципи формування безпечної життєдіяльності людини;
- характеристики, класифікацію та нормування зовнішніх та внутрішніх негативних факторів, що негативно впливають на здоров'я людини;
- вплив психофізіологічних особливостей людини на формування її безпеки;
- небезпеки, які можуть виникнути вдома, на вулиці, у доквіллі, в освітньому закладі та їх можливі наслідки;

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **уміти:**

- ідентифікувати потенційні небезпеки, тобто розпізнавати їх вид, визначати просторові та часові координати, величину та ймовірність їх прояву;
- визначити небезпечні, шкідливі та вражаючі фактори, що породжуються джерелами цих небезпек;

- прогнозувати можливість і наслідки впливу небезпечних та шкідливих факторів на організм людини, а вражаючих факторів на безпеку системи «людина - життєве середовище»;
- використовувати нормативно-правову базу захисту особливості та навколишнього середовища, прав особи на працю, медичне забезпечення, захист у надзвичайних ситуаціях тощо;
- розробляти заходи та застосовувати засоби захисту від дії небезпечних, шкідливих та вражаючих факторів;
- запобігати виникненню надзвичайних ситуацій, а в разі їх виникнення приймати адекватні рішення та виконувати дії, спрямовані на їх ліквідацію;
- використовувати у своїй практичній діяльності громадсько-політичні, соціально-економічні, правові, технічні, природоохоронні, медикопрофілактичні та освітньо виховні заходи, спрямовані на забезпечення здорових і безпечних умов існування людині в сучасному навколишньому середовищі
- планувати заходи щодо створення здорових і безпечних умов життя та діяльності у системі "людина - життєве середовище".

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

		Денна форма	Заочна форма
Курс		2	
Семестр		3	
Кількість кредитів ECTS (год.)		3 (90 год.)	
Аудиторні навчальні заняття, год.	лекції	16 (год.)	4 (год.)
	семінарські	16 (год.)	4 (год.)
Самостійна робота, год.		58 (год.)	82 (год.)
Форма підсумкового контролю	залік	3 семестр	

СТРУКТУРНО–ЛОГІЧНА СХЕМА ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Пререквізити	Постреквізити
Захист України	

ЗАГАЛЬНІ ТА СПЕЦІАЛЬНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ,

яких набувають студенти внаслідок вивчення дисципліни «Безпека життєдіяльності» згідно з освітньо-професійною програмою «Облік і оподаткування»

Код та назва компетентності	Результати навчання
ЗК 2 Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.	РН 18 Дотримуватися безпеки життєдіяльності та вживати заходів щодо збереження навколишнього середовища.

ПОЛІТИКА КУРСУ

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Відповідно до Положення про організацію освітнього процесу у Фаховому коледжі ЗВО «Університету Короля Данила», студенти зобов'язані виконувати вимоги освітньої програми, графік освітнього процесу та вимоги навчального плану.

ПОВЕДІНКА В АУДИТОРІЇ

Усі учасники освітнього процесу повинні дотримуватися норм і правил внутрішнього розпорядку відповідно до Статуту Університету, Положення про Фаховий коледж та Положення про систему внутрішнього розпорядку. Кожен студент має виявляти наполегливість, старанність, зацікавлення, дискутувати, ставити запитання викладачеві і під час лекцій, і під час семінарських занять. Усі учасники освітнього процесу повинні дотримуватися навчальної етики, поважно ставитися одне до одного, бути зваженими, уважними та дотримуватися дисципліни й часових (строкових) параметрів навчального процесу.

ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

На початку вивчення курсу викладач знайомить студентів з основними пунктами Положення про академічну доброчесність, відповідно до якого і здійснюється початковий процес.

Під час виконання письмових тестових завдань недопустимо порушення академічної доброчесності. Презентації та виступи мають бути авторськими (оригінальними).

ВІДПРАЦЮВАННЯ ПРОПУЩЕНИХ ЗАНЯТЬ

Усі пропущені заняття, а також негативні оцінки студенти зобов'язані відпрацювати впродовж трьох наступних тижнів. У випадку недотримання цієї норми, замість «н» в журналі буде виставлено 1 (один бал) без права перездачі.

ОСКАРЖЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ПРОВЕДЕННЯ ТА РЕЗУЛЬТАТІВ КОНТРОЛЬНИХ ЗАХОДІВ (ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ)

Оцінювання результатів навчання здобувачів освіти здійснюється відповідно до Положення про систему контролю та оцінювання знань здобувачів освіти Фахового коледжу ЗВО «Університет Короля Данила».

МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА ДІАГНОСТИКА РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

При вивченні дисципліни застосовується комплекс методів для організації навчання студентів з метою розвитку їх логічного та абстрактного мислення, творчих здібностей, підвищення мотивації до навчання та формування особистості майбутнього фахівця.

Результати навчання	Методи навчання	Форми та методи оцінювання
Загальні компоненти освітньо-професійної програми «Облік і оподаткування»		
РН 18 Дотримуватися безпеки життєдіяльності та вживати заходів щодо збереження навколишнього середовища.	словесні методи (лекція, розповідь пояснення); наочні методи (ілюстрування, комп'ютерні і мультимедійні методи); інтерактивні методи (дискусія, мозковий штурм, робота в команді (групах)).	залік

ДІАГНОСТИКА РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Система оцінювання результатів навчання студентів за освітньо-професійною програмою «Облік і оподаткування» здійснюється відповідно до Положення про систему контролю та оцінювання знань здобувачів освіти Фахового Коледжу ЗВО «Університету Короля Данила». Кожен вид контролю передбачений з урахуванням результатів навчання.

Поточний контроль – усне опитування та виконання письмових завдань (тестів), виступи, презентації на практичних заняттях. Оцінювання здійснюється за національною 12-бальною шкалою.

Фіксація поточного контролю здійснюється в Електронному журналі обліку успішності академічної групи на підставі 12-бальної шкали. У разі відсутності студента на занятті виставляється н. За результатами поточного контролю у Журналі автоматично обчислюється підсумкова оцінка та здійснюється підрахунок пропущених занять. Усереднена оцінка переводиться в 100-бальну шкалу згідно нижченаведеної таблиці.

Усі пропущені заняття, а також негативні оцінки студенти зобов'язані відпрацювати впродовж трьох наступних тижнів. У випадку недотримання цієї норми, замість н в журналі буде виставлено 1 (один бал) без права перездачі.

Студенти повинні мати оцінки з не менше 60% аудиторних занять.

До підсумкового контролю допускаються студенти, які за результатами поточного контролю отримали 35 балів і більше. Усі студенти, що отримали 34 бали і менше, не допускаються до складання підсумкового контролю і на підставі укладання додаткового договору, здійснюють повторне вивчення дисципліни впродовж наступного навчального семестру.

Підсумковий контроль знань у формі **заліку** проводиться у вигляді комп'ютерного тестування. За результатами підсумкового контролю студент може отримати 40 балів.

Студенти, які під час підсумкового контролю отримали 24 бали і менше, вважаються такими, що не склали залік і повинні йти на перездачу.

Загальна семестрова оцінка з дисципліни, яка виставляється в екзаменаційних відомостях оцінюється в балах (згідно зі Шкалою оцінювання знань за ЄКТС) і є сумою балів отриманих під час поточного та підсумкового контролю.

Завдання/питання для самоконтролю розміщено на сторінці навчальної дисципліни («назва дисципліни») в Системі дистанційної освіти.

Шкала в балах	Оцінка шкали ECTS	Національна шкала
90-100 балів	A	10-12 («відмінно»)
83-89 балів	B	9 («дуже добре»)
75-82 бали	C	7-8 («добре»)
67-74 бали	D	6 («задовільно»)
60-66 балів	E	4-5 («достатньо»)
35-59 балів	FX	3 («незадовільно»)
0-34 бали	F	1-2 («неприйнятно»)

При цьому, оцінки повинні відповідати таким критеріям:

«неприйнятно»:

1 бал – здобувач освіти розпізнає окремі об'єкти, явища і факти предметної галузі; знає і виконує правила техніки безпеки під час роботи з комп'ютерною технікою;

2 бали – розпізнає окремі об'єкти, явища і факти предметної галузі та може фрагментарно відтворити знання про них;

«незадовільно»:

3 бали – здобувач освіти володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу; за безпосередньою допомогою

викладача відтворює окремі дії здоров'язбережувальних навичок;

«достатньо»:

4 бали - здобувач освіти володіє матеріалом на початковому рівні, значну частину матеріалу відтворює на репродуктивному рівні; виявляє ознаки позитивного ставлення до здоров'я і безпеки в окремих ситуаціях; епізодично виконує окремі правила здорового способу життя;

5 балів – здобувач освіти володіє матеріалом на рівні, вищому за початковий, за зразком самостійно відтворює окремі дії здоров'язбережувальних навичок; виявляє позитивне ставлення до здоров'я і безпеки; дотримується окремих правил здорового способу життя; потребує стимулювання викладача;

«задовільно»:

6 балів - здобувач освіти може відтворити значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, за допомогою викладача стандартних ситуаціях відтворює здоров'язбережувальні навички; виявляє позитивне ставлення до здоров'я і безпеки; несистематично дотримується основних правил здорового способу життя; потребує стимулювання викладача;

«добре»:

7 балів – здобувач освіти під керівництвом викладача застосовує здоров'язбережувальні уміння і навички за аналогією у стандартній ситуації; дотримується основних правил здорового способу життя;

8 балів – здобувач освіти вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, становлює причинно-наслідкові зв'язки між складовими здоров'я та природними і соціальними чинниками; за незначної допомоги викладача застосовує здоров'язбережувальні уміння і навички у стандартних ситуаціях; дотримується основних правил здорового способу життя;

«дуже добре»:

9 балів – здобувач освіти вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, та вміє застосовувати його на практиці; аналізує причинно-наслідкові зв'язки на програмовому змісті матеріалу; самостійно застосовує здоров'язбережувальні уміння і навички у стандартних ситуаціях; дотримується правил здорового способу життя;

«відмінно»:

10 балів – здобувач освіти самостійно відтворює зміст навчального матеріалу, аргументовано пояснює свої відповіді на прикладах із життя; за незначної допомоги викладача аналізує нестандартні ситуації, встановлює причинно-наслідкові зв'язки, робить висновки; за підтримки викладача оцінює різну інформацію щодо здоров'я і безпеки, несистематично користується додатковими джерелами інформації за окремими темами; за незначної допомоги викладача застосовує здоров'язбережувальні уміння і навички в нестандартних ситуаціях; виявляє позитивні наміри щодо власного здоров'я і власної поведінки в нестандартних ситуаціях; дотримується правил здорового способу життя;

11 балів - здобувач освіти пояснює, аналізує й оцінює значимість набутих знань для власного здоров'я; аналізує нестандартні ситуації, встановлює причинно-наслідкові зв'язки, робить висновки, пропонує варіанти обґрунтованих рішень; оцінює різну інформацію щодо здоров'я і безпеки, користується додатковими джерелами інформації; самостійно застосовує здоров'язбережувальні уміння і навички в нестандартних ситуаціях; виявляє наполегливість і рішучість щодо власного здоров'я і власної поведінки в нестандартних ситуаціях; дотримується правил здорового способу життя, переконує інших вести здоровий спосіб життя;

12 балів – здобувач освіти пояснює, аналізує й оцінює значимість набутих знань для власного здоров'я і для здоров'я інших; аналізує нестандартні ситуації, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між складовими здоров'я та його чинниками, робить висновки, узагальнення, самостійно приймає обґрунтоване рішення; оцінює різну інформацію щодо здоров'я і безпеки, поширює інформацію, отриману з додаткових джерел; застосовує здоров'язбережувальні уміння і навички в нестандартних ситуаціях з елементами творчості; виявляє наполегливість і рішучість щодо власного здоров'я та здоров'я інших, власної поведінки та поведінки інших у нестандартних ситуаціях; дотримується правил здорового способу життя, залучає інших до здорового способу життя.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1 Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності, таксономія небезпек.

1. Модель життєдіяльності людини. Головні визначення – безпека, загроза, небезпека, надзвичайна ситуація, ризик.
2. Безпека людини, суспільства, національна безпека. Культура безпеки як елемент загальної культури, що реалізує захисну функцію людства.
3. Аксиоми безпеки життєдіяльності. Методологічні основи безпеки життєдіяльності.
4. Системний підхід у безпеці життєдіяльності. Таксономія, ідентифікація та квантифікація небезпек.
5. Види небезпек: мікро- та макро-біологічна, вибухопожежна, гідродинамічна, пожежна, радіаційна, фізична, хімічна, екологічна.
6. Критерії переходу небезпечної події у НС, одиниці виміру показників класифікаційної ознаки НС та їхні порогові значення у природному середовищі, виробничій, транспортній та інших сферах життєдіяльності.
7. Класифікація НС за причинами походження, територіального поширення і обсягів заподіяних або очікуваних збитків.

Тема 2. Природні загрози та характер їхніх проявів і дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки.

1. Характеристика небезпечних геологічних процесів і явищ: землетрус, карст, осідання ґрунтів над гірничими виробками, зсув, обвал, ерозія ґрунту.
2. Вражаючі фактори, що ними формуються, характер їхніх проявів та дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки та навколишнє середовище.
3. Негативний вплив на життєдіяльність людей та функціонування об'єктів економіки в умовах проявів вражаючих факторів небезпечних метеорологічних явищ: сильного вітру, урагану, смерчу, шквалу, зливи, сильної спеки, морозу, снігопаду, граду, ожеледі.
4. Небезпечні гідрологічні процеси і явища: підтоплення, затоплення повеневими або паводковими водами, талими водами та в поєднанні з підняттям ґрунтових вод, підтоплення внаслідок затору льоду, вітрові нагони. Вражаючі фактори, що ними формуються, характер їхніх проявів та наслідки.

5. Пожежі у природних екосистемах (ландшафтна, лісова, степова, торф'яна пожежа). Вражаючі фактори природних пожеж, характер їхніх проявів та наслідки.
6. Біологічні небезпеки. Вражаючі фактори біологічної дії.
7. Характеристика небезпечних патогенних мікроорганізмів: найпростіші, гриби, віруси, рикетсії, бактерії. Пандемії, епідемії, масові отруєння людей.
8. Загальна характеристика особливо небезпечних хвороб (холера, сибірка, чума та ін.). Інфекційні захворювання тварин і рослин.

Тема 3. Техногенні небезпеки та їхні наслідки.

1. Техногенні небезпеки та їх вражаючі фактори за генезисом і механізмом впливу. Класифікація, номенклатура і одиниці виміру вражаючих факторів фізичної та хімічної дії джерел техногенних небезпек.
2. Промислові аварії, катастрофи та їхні наслідки. Рівні виробничих аварій в залежності від їхнього масштабу. Втрати міцності, деформації, провали і руйнування будівель та споруд. Пошкодження енергосистем, інженерних і технологічних мереж.
3. Небезпечні події на транспорті та аварії на транспортних комунікаціях. Вимоги до транспортування небезпечних речовин. Маркування небезпечних вантажів з небезпечними речовинами.
4. Гідродинамічні об'єкти і їхнє призначення. Причини виникнення гідродинамічних небезпек (аварій). Хвиля прориву та її вражаючі фактори. Вимоги до розвитку і розміщення об'єктів гідродинамічної небезпеки.
5. Загальні поняття про основи теорії розвитку та припинення горіння. Етапи розвитку пожежі. Зони горіння, теплового впливу, задимлення, токсичності. Небезпечні для людини фактори пожежі. Вибух. Фактори техногенних вибухів, що призводять до ураження людей, руйнування будівель, споруд, технічного устаткування і забруднення навколишнього середовища.
6. Класифікація об'єктів за їхньою пожежо вибухонебезпекою. Показники вибухонебезпечних речовин і матеріалів.
7. Законодавча база в галузі пожежної безпеки. Основи забезпечення пожежної безпеки підприємств, установ, організацій, Відповідальність за порушення (невиконання) вимог пожежної безпеки.
8. Джерела радіації та одиниці її вимірювання. Класифікація радіаційних аварій за характером дії і масштабами. Фази аварій та фактори радіаційного впливу на людину. Механізм дії іонізуючих випромінювань на тканини організму.
9. Ознаки радіаційного ураження. Гостре опромінення. Хронічне опромінення. Нормування радіаційної безпеки. Рівні втручання у разі радіаційної аварії. Вимоги до розвитку і розміщення об'єктів атомної енергетики.
10. Чорнобильська катастрофа: події, факти, цифри. Категорії зон радіоактивно забруднених територій внаслідок аварії на ЧАЕС. Режими захисту населення. Захист приміщень від проникнення радіоактивних речовин.
11. Класифікація небезпечних хімічних речовин за ступенем токсичності, здатності до горіння, впливом на організм людини. Характеристика класів небезпеки згідно із ступенем їхньої дії на організм людини. Особливості забруднення місцевості, води, продовольства у разі виникнення аварій з викидом небезпечних хімічних речовин.
12. Класифікація суб'єктів господарювання і адміністративно-територіальних одиниць за хімічною безпекою.

13. Типологія аварій на хімічно-небезпечних об'єктах та вимоги до їхнього розміщення і розвитку. Захист приміщень від проникнення токсичних аерозолів.

Тема 4. Соціально-політичні небезпеки, їхні види та характеристики. Соціальні та психологічні фактори ризику. Поведінкові реакції населення у НС.

1. Глобальні проблеми людства: глобальна біосферна криза, екологічна криза, ресурсна криза, мирне співіснування, припинення гонки озброєння та відвернення ядерної війни, охорона навколишнього природного середовища, паливно-енергетична, сировинна, продовольча, демографічна, інформаційна, ліквідація небезпечних хвороб.
2. Соціально-політичні конфлікти з використанням звичайної зброї та засобів масового ураження.
3. Види тероризму, його первинні, вторинні та каскадні вражаючі фактори; збройні напади, захоплення й утримання об'єктів державного значення; встановлення вибухового пристрою у багатолюдному місці, установі (організації, підприємстві), викрадення зброї та небезпечних речовин з об'єктів їхнього зберігання, використання, переробляння або під час транспортування.
4. Класифікація об'єктів щодо забезпечення захисту від терористичних дій. Аналіз аварійних ситуацій під час технологічного тероризму. Антитерористичні критерії оцінки уразливості та підвищення стійкості роботи об'єктів підвищеної небезпеки.
5. Сучасні інформаційні технології та безпека життєдіяльності людини. Особливості впливу інформаційного чинника на здоров'я людини та безпеку суспільства.
6. Соціальні фактори, що впливають на життя та здоров'я людини. Корупція і криміналізація суспільства. Маніпуляція свідомістю.
7. Розрив у рівні забезпечення життя між різними прошарками населення. Шкідливі звички, соціальні хвороби та їхня профілактика. Алкоголізм та наркоманія.
8. Зростання злочинності як фактор небезпеки. Види злочинних посягань на людину.
9. Поняття та різновиди натовпу. Поводження людини в натовпі. Фактори, що стійко або тимчасово підвищують індивідуальну імовірність наразитись на небезпеку.
10. Психологічна надійність людини та її роль у забезпеченні безпеки. Захисні властивості людського організму.
11. Види поведінки людини та її психічна діяльність: психічні процеси, стани, властивості. Поняття про психоемоційні напруження (стрес). Види напруження. Психотипи за реакцією людей на небезпеку. Частота змін стресових станів у людей, що знаходяться в районі НС.

Тема 5. Застосування ризик орієнтованого підходу для побудови імовірнісних структурно-логічних моделей виникнення та розвитку НС.

1. Загальний аналіз ризику і проблем безпеки складних систем, які охоплюють людину (керівник, оператор, персонал, населення), об'єкти техносфери та природне середовище. Індивідуальний та груповий ризик.
2. Концепція прийнятного ризику.
3. Розподіл підприємств, установ та організацій за ступенем ризику їхньої господарської діяльності щодо забезпечення безпеки та захисту населення і

територій від НС. Управління безпекою через порівняння витрат та отриманих вигод від зниження ризику.

4. Головні етапи кількісного аналізу та оцінки ризику.
5. Методичні підходи до визначення ризику. Статистичний метод. Метод аналогій. Експертні методи оцінювання ризиків.
6. Застосування у розрахунках ризику імовірнісних структурно-логічних моделей. Визначення базисних подій. Ідентифікація ризику.
7. Розробка ризик-стратегії з метою зниження вірогідності реалізації ризику і мінімізації можливих негативних наслідків. Вибір методів (відмова від ризиків, зниження, передача і ухвалення) та інструментів управління виявленим ризиком.

Тема 6. Менеджмент безпеки, правове забезпечення та організаційно-функціональна структура захисту населення та АТО у НС.

1. Правові норми, що регламентують організаційну структуру органів управління безпекою та захистом у НС, процеси її функціонування і розвитку, регламентацію режимів запобігання і ліквідації НС. Структурно-функціональна схема державного управління безпекою та захистом у НС в Україні з урахуванням правового статусу і повноважень органів влади. Органи управління, сили і ресурси з попередження та реагування на НС на державному рівні. Загальні норми законодавства, підзаконних актів, стандарти і технічні умови, технічні і адміністративні регламенти, що регламентують принципи і механізми регулювання безпеки, зниження ризиків і пом'якшення наслідків НС.
2. Зонування території за можливою дією вражаючих факторів НС. Основні показники рівнів небезпеки регіону, де знаходиться ВНЗ, які внесено у Паспорт ризику виникнення надзвичайних ситуацій області.
3. Загальні засади моніторингу НС та порядок його здійснення. Застосування захисних бар'єрів та видів цивільного захисту: фізичного, постійно діючого функціонального, природного, комбінованого.
4. Загальні функції управління пов'язані з прогнозуванням, плануванням, регулюванням, координацією і контролем. Управлінське рішення, його сутність, правове, організаційне, інформаційне та документальне забезпечення. Загальна технологія та моделі прийняття управлінських рішень.
5. Інформаційна підтримка та процедурне забезпечення прийняття й реалізації рішень пов'язаних з усуненням загрози виникнення НС або реагуванням на НС та організації ліквідування її наслідків.
6. Головні положення про навчання персоналу підприємств, установ і організацій діям та способам захисту в разі виникнення НС та аварій. Система інструктажів. Програми підготовки населення до дій у НС. Спеціальні об'єктові навчання і тренування. Функціональне навчання керівних працівників і фахівців, які організують та здійснюють заходи у сфері цивільного захисту.
7. Критерії та показники оцінки ефективності функціонування системи безпеки та захисту в НС об'єкту господарювання.

Тема 7. Управління силами та засобами ОГ під час НС

1. Порядок надання населенню інформації про наявність загрози або виникнення НС, правил поведінки та способів дій в цих умовах.

2. Сутність і особливості оперативного управління за умови виникнення НС. Міські, замські, запасні та пересувні пункти управління в НС. Спеціально уповноважений керівник та штаб з ліквідації НС. Сили і засоби постійної готовності.
3. Мета і загальна характеристика рятувальних та інших невідкладних робіт. Техніка, що застосовується при ліквідації наслідків НС.
4. Розрахунок сил та їх ешелоноване угруповання. Склад та завдання угруповання сил першого, другого ешелонів та резерву. Організація взаємодії сил при проведенні аварійно-рятувальних робіт та основних видів забезпечення у зоні НС.
5. Здійснення карантинних та інших санітарно-протиепідемічних заходів.
6. Технічні засоби і способи проведення дезактивації, дегазації та дезінфекції території, техніки, транспорту, будівель, приміщень, одягу, взуття і засобів захисту, продовольства, води, продовольчої сировини і фуражу. Дезактивуючи, дегазуючи та дезінфікуючи розчини.

2.ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН									
№	Назва теми	Денна форма навчання				Заочна форма навчання			
		всього	лекції	семінари	самостійна робота	всього	лекції	семінари	самостійна робота
1	Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності	8	2	-	6	16	2	2	12
2	Природні загрози, характер їх проявів та дії людей, тварин, рослин, об'єкти економіки	14	2	2	10	14	-	-	14
3	Техногенні небезпеки та їхні наслідки.	14	2	2	10	14	-	-	14
4	Соціальні, соціально-політичні та психологічні небезпеки. Поведінкові реакції населення в НС.	20	4	4	12	14	-	2	12
5	Менеджмент безпеки, правове забезпечення й організаційно-функціональна структура захисту у надзвичайних ситуаціях.	14	2	2	8	10	-	-	10

6	Управління силами та засобами об'єктів господарювання під час надзвичайних ситуацій.	10	2	4	8	12	-	-	12
7	Ризик як кількісна оцінка небезпеки.	8	2	2	4	10	2	-	8
	Всього годин на вивчення дисципліни	90	16	16	58	90	4	4	82

3. ПЛАН ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

№ заняття	Теми лекцій	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності.	2	2
2	Природні загрози, характер їх проявів та дії людей, тварин, рослин, об'єкти економіки	2	-
3	Техногенні небезпеки та їх наслідки.	2	-
4	Соціальні, соціально-політичні небезпеки.	2	-
5	Психологічні небезпеки. Поведінкові реакції населення в НС.	2	-
6	Менеджмент безпеки, правове забезпечення й організаційно-функціональна структура захисту у надзвичайних ситуаціях	2	-
7	Управління силами та засобами об'єктів господарювання під час надзвичайних ситуацій	2	2
8	Ризик як кількісна оцінка небезпеки	2	
	Всього лекційних занять	16	4

4. ПЛАН СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ заняття	Тема заняття	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Дії людей при прояві природних загроз	2	2
2	Небезпеки техногенного походження та застосування алгоритму дій при їх виникненні.	2	-
3	Небезпеки соціального походження.	2	-
4	Тероризм як небезпека сучасності.	2	2

5	Класифікації, причини появи, методи боротьби, а також найбільш розповсюджені методики оцінки стану людини, що виникають у процесі діяльності.	2	-
6	Правове регулювання безпеки життєдіяльності	2	-
7	Основи надання домедичної допомоги при надзвичайних ситуаціях.	2	-
8	Ризик та його розрахунок	2	-
	Всього семінарських занять	16	4

6.САМОСТІЙНА РОБОТА

Назва теми	Зміст завдання для самостійної роботи	Кількість Годин		Рекомендовані джерела інформації
		Денна форма	Заочна форма	
Тема 1. Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності	1.Опрацювати питання: Поняття надзвичайної ситуації. Класифікація НС за причинами походження, територіального поширення і обсягів заподіяних збитків. Критерії переходу небезпечної події у НС. Порогові значення показників НС, одиниці їх виміру. Алгоритм класифікації НС. Класифікатор НС, його структура та функції. 2. Підготувати доповідь на тему "Безпека важлива, тому що...". Файл зберегти у форматі pdf, та надіслати на оцінювання .	6	12	1,2, 5, 10
Тема 2. Природні загрози, характер їх проявів та дії людей, тварин,	1. Опрацювати питання: Пожежі у природних екосистемах – ландшафтна, лісова, степова, торф'яна пожежа. Вражаючі фактори природних пожеж, характер та особливості їх проявів	8		3, 7, 8, 12

<p>рослин, об'єкти економіки</p>	<p>в залежності від виду пожежі, негативні наслідки.</p> <p>Дії при виявленні природних пожеж. Способи протидії виникненню та поширенню пожеж у природних екосистемах.</p> <p>Біологічні небезпеки.</p> <p>Вражаючі фактори біологічної дії.</p> <p>Характеристика небезпечних макроорганізмів – отруйні рослини, хижі та отруйні тварини, комахи, плазуни.</p> <p>Способи безпечного співіснування з цими рослинами та тваринами.</p> <p>Характеристика небезпечних патогенних мікроорганізмів – найпростіших, грибів, вірусів, бактерій. Пандемії, епідемії, масові отруєння людей. Загальна характеристика особливо небезпечних хвороб – холери, сибірки, чуми та ін. Інфекційні захворювання тварин і рослин.</p> <p>Протидія поширенню патогенних мікроорганізмів та їх впливу на організм.</p> <p>2. Розв'язати тестові завдання до Теми 2 (СДО).</p>		14	
<p>Тема 3. Техногенні небезпеки та їх наслідки.</p>	<p>1. Опрацювати питання: Небезпечні події на транспорті та аварії на транспортних комунікаціях. Причини транспортних аварій. Дії при виникненні аварійної ситуації на різних видах транспорту. Вимоги до транспортування небезпечних речовин.</p> <p>Гідродинамічні об'єкти і їхнє призначення. Причини виникнення гідродинамічних небезпек (аварій), можливі місця їх виникнення.</p> <p>Вимоги до розміщення об'єктів гідродинамічної небезпеки.</p>	10		2, 3, 5, 7, 10, 12

	<p>Джерела радіації та одиниці її вимірювання. Класифікація радіаційних аварій за характером дії і масштабами. Фази аварій та фактори радіаційного впливу на людину. Механізм дії іонізуючих випромінювань на тканини організму. Ознаки радіаційного ураження.</p> <p>Гостре опромінення. Хронічне опромінення. Нормування радіаційної безпеки.</p> <p>Причини виникнення Чорнобильської катастрофи, хронологія подій перших днів аварії. Роботи з ліквідації аварії. Наслідки аварії для станції, населення прилеглих територій та України. Захист населення від наслідків аварії. Зонування забрудненої території внаслідок аварії на ЧАЕС. Захист приміщень від проникнення радіоактивних речовин.</p> <p>Захист приміщень від проникнення токсичних хімічних речовин.</p> <p>Класифікація дозиметричних приладів. Прилади дозиметричного контролю, їх будова та призначення. Прилади хімічної розвідки та порядок їх використання.</p> <p>2. Розв'язати ситуаційні завдання до Теми 3 (СДО).</p>		14	
<p>Тема 4. Соціальні, соціально-політичні та психологічні і небезпеки. Поведінкові реакції населення в НС.</p>	<p>1. Опрацювати питання: Соціальні фактори, що впливають на життя та здоров'я людини. Кримінальна злочинність, як фактор небезпеки. Основні види кримінальних злочинів. Правила поведінки, що знижують імовірність екстремальних ситуацій криміногенного походження. Корупція та її небезпека для суспільства.</p>	12		2, 3, 7

	<p>Негативний вплив шкідливих звичок на здоров'я та мікроклімат у соціальних спільнотах.</p> <p>Психологічна надійність людини та її роль у забезпеченні безпеки.</p> <p>Реакція людей на небезпеку.</p> <p>Фактори, що стійко або тимчасово підвищують індивідуальну імовірність наразитись на небезпеку.</p> <p>Поняття та різновиди натовпу.</p> <p>Поводження людини в натовпі.</p> <p>Правила безпечної поведінки у натовпі.</p> <p>Комбіновані небезпеки – алкоголізм та тютюнокуріння, наркоманія та соціальні хвороби – інфекційні та венеричні.</p> <p>Причини їх розповсюдження.</p> <p>Негативний вплив на здоров'я та небезпеки для оточуючих.</p> <p>Основні способи протидії соціальним небезпекам</p> <p>2. Розв'язати тестові завдання до Теми 4 (СДО).</p> <p>3. Підготувати постерну (стендову) доповідь на одну із запропонованих тем: Злочинні схеми сучасних шахраїв: інтернет-шахрайство. Технічні засоби попередження крадіжок особистого майна. Фінансові піраміди — як не потрапити у халепу. Найбільш відомі у світі тоталітарні та деструктивні секти.</p>		12	
<p>Тема 5. Менеджмент безпеки, правове забезпечення й організаційно-функціональна</p>	<p>1. Опрацювати питання: Структурно-функціональна схема державного управління безпекою та захистом у НС в Україні з урахуванням правового статусу і повноважень органів влади. Превентивні та ситуаційні норми: експертиза, ліцензування, сертифікація, аудит; підвищення технологічної безпеки</p>	8		1, 3, 7, 9

<p>структура захисту у надзвичайних ситуаціях.</p>	<p>виробничих процесів та експлуатаційної надійності об'єктів, підготовка об'єктів економіки і систем життєзабезпечення до роботи в умовах НС. Компенсаційні та регламентні норми: пільги, резервування джерел постачання, матеріально-технічних і фінансових ресурсів, страхування, спеціальні виплати, норми цивільної, адміністративної відповідальності та процедури їхнього застосування.</p> <p>Загальні функції управління пов'язанні з прогнозуванням, плануванням, регулюванням, координацією і контролем.</p> <p>Інформаційна підтримка та процедурне забезпечення прийняття й реалізації рішень пов'язаних з усуненням загрози виникнення НС або реагуванням на НС та організації ліквідування її наслідків.</p> <p>2. Розв'язати ситуаційні завдання до Теми 5 (СДО).</p>		10	
<p>Тема 6. Управління силами та засобами об'єктів господарювання під час надзвичайних ситуацій.</p>	<p>1. Опрацювати питання: Зміст комплексу заходів по життєзабезпеченню населення при НС. Способи захисту населення при НС, колективні та індивідуальні засоби захисту. Здійснення карантинних та інших санітарно-протиепідемічних заходів.</p> <p>Технічні засоби і способи проведення дезактивації, дегазації та дезінфекції території, техніки, транспорту, будівель, приміщень, одягу, взуття і засобів захисту, продовольства, води, продовольчої сировини і фуражу. Дезактивуючі, дегазуючі та дезінфікуючі розчини.</p>	8	12	3, 4, 5, 9, 11, 12,

	2. Розв'язати ситуаційні завдання до Теми 6 (СДО).			
Тема 7. Ризик як кількісна оцінка небезпеки	1. Опрацювати питання: Застосування у розрахунках ризику імовірнісних структурно-логічних моделей.. Ідентифікація ризику. Розробка ризик-стратегії з метою зниження вірогідності реалізації ризику і мінімізації можливих негативних наслідків. Вибір методів (відмова від ризиків, зниження, передача і ухвалення) та інструментів управління виявленим ризиком. 2. Розв'язати тестові завдання до Теми 7 (СДО).	4	8	2, 3, 7
	Всього самостійної роботи	58	82	

ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Історія виникнення питань, пов'язаних із проблемою безпеки життєдіяльності людини.
2. Наукові засади безпеки життєдіяльності.
3. Роль дисципліни у формуванні знань майбутніх фахівців, умінь та навичок забезпечення безпеки життєдіяльності, життя та здоров'я людини в умовах існуючого рівня безпеки.
4. Основні поняття та визначення у безпеці життєдіяльності: безпека, загроза, небезпека, надзвичайна ситуація, ризик, безпека людини, суспільства, національна безпека. Культура безпеки як елемент загальної культури, що реалізує захисну функцію людства.
5. Аксиоми безпеки життєдіяльності. Методологічні основи безпеки життєдіяльності. Системний підхід у безпеці життєдіяльності.
6. Види небезпек.
7. Класифікація надзвичайних ситуацій за причинами походження, територіального поширення та обсягів заподіяних або очікуваних збитків.
8. Класифікація джерел небезпеки, небезпечних та шкідливих факторів.
9. Загальний аналіз ризику й проблем безпеки складних систем, які охоплюють людину (керівник, оператор, персонал, населення), об'єкти техносфери та навколишнє природне середовище.
10. Концепція прийняттого ризику.

11. Розподіл підприємств, установ та організацій за ступенем ризику їх господарської діяльності щодо забезпечення безпеки та захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій.
12. Методичні підходи до визначення ризику. Статистичний метод. Метод аналогій. Експертні методи оцінювання ризиків.
13. Характеристика небезпечних геологічних процесів і явищ: землетрус, карст, осідання ґрунтів над гірничими виробками, зсув, обвал, ерозія ґрунту. Вражаючі фактори, що ними формуються, характер їх проявів та дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки та навколишнє природне середовище.
14. Негативний вплив на життєдіяльність людей та функціонування об'єктів економіки в умовах проявів вражаючих факторів небезпечних метеорологічних явищ: сильного вітру, урагану, смерчу, шквалу, зливи, сильної спеки, морозу, снігопаду, граду, ожеледі.
15. Небезпечні гідрологічні процеси та явища: підтоплення, затоплення повеневими або паводковими водами, талими водами та в поєднанні з підняттям ґрунтових вод, підтоплення внаслідок затору льоду, вітрові нагони. Вражаючі фактори, що ними формуються, характер їх проявів та наслідки.
16. Пожежі у природних екосистемах (ландшафтна, лісова, степова, торф'яна пожежі). Вражаючі фактори природних пожеж, характер їх проявів та наслідки.
17. Біологічні небезпеки. Вражаючі фактори біологічної дії. Характеристика небезпечних патогенних мікроорганізмів: найпростіші, гриби, віруси, рикетсії, бактерії. Пандемії, епідемії, масові отруєння людей. Загальна характеристика особливо небезпечних хвороб (холера, сибірка, чума тощо). Інфекційні захворювання тварин і рослин.
18. Техногенні небезпеки та їх вражаючі фактори
19. Промислові аварії, катастрофи та їх наслідки. Рівні виробничих аварій залежно від їх масштабу.
20. Небезпечні події на транспорті й аварії на транспортних комунікаціях.
21. Гідродинамічні об'єкти та їх призначення. Причини виникнення гідродинамічних небезпек (аварій). Вимоги до розвитку та розміщення об'єктів гідродинамічної небезпеки.
22. Класифікація об'єктів за їх пожежо- та вибухонебезпекою. Показники пожежо- та вибухонебезпеки речовин і матеріалів.
23. Законодавча база в галузі пожежної безпеки. Основи забезпечення пожежної безпеки підприємств, установ, організацій, Відповідальність за порушення (невиконання) вимог пожежної безпеки.
24. Джерела радіації та одиниці її виміру.
25. Класифікація радіаційних аварій за характером дії та масштабами. Фази аварій та фактори радіаційного впливу, задимлення, токсичності.
26. Механізм дії іонізуючих випромінювань на тканини організму. Ознаки радіаційного ураження. Гостре опромінення. Хронічне опромінення.

27. Нормування радіаційної безпеки.
28. Чорнобильська катастрофа: події, факти, цифри.
29. Категорії зон радіоактивно забруднених територій унаслідок аварії на ЧАЕС.
30. Режими захисту населення. Захист приміщень від проникнення радіоактивних речовин.
31. Класифікація небезпечних хімічних речовин за ступенем токсичності, здатності до горіння, впливу на організм людини.
32. Характеристика класів небезпеки, згідно із ступенем їх дії на організм людини.
32. Особливості забруднення місцевості, води, продовольства у разі виникнення аварій із викидом небезпечних хімічних речовин.
33. Класифікація суб'єктів господарювання й адміністративно-територіальних одиниць за хімічною небезпекою.
34. Організація дозиметричного й хімічного контролю.
35. Глобальні проблеми людства: глобальна біосферна криза, екологічна криза, ресурсна криза, мирне співіснування, припинення гонки озброєння та відвернення ядерної війни, охорона навколишнього природного середовища, паливно-енергетична, сировинна, продовольча, демографічна, інформаційна, ліквідація небезпечних хвороб.
36. Соціально-політичні конфлікти з використанням звичайної зброї та засобів масового ураження.
37. Види тероризму, його первинні, вторинні та каскадні вражаючі фактори; збройні напади, захоплення й утримання об'єктів державного значення.
38. Аналіз аварійних ситуацій під час технологічного тероризму. Антитерористичні критерії оцінювання уразливості та підвищення стійкості роботи об'єктів підвищеної небезпеки. Сучасні інформаційні технології та безпека життєдіяльності людини.
39. Особливості впливу інформаційного чинника на здоров'я людини та безпеку суспільства.
40. Соціальні фактори, що впливають на життя та здоров'я людини. Корупція та криміналізація суспільства.
41. Маніпуляція свідомістю.
42. Шкідливі звички, соціальні хвороби та їх профілактика. Алкоголізм та наркоманія.
43. Види злочинних посягань на людину.
44. Поняття та різновиди натовпу. Поводження людини в натовпі. Фактори, що стійко або тимчасово підвищують індивідуальну імовірність наразитися на небезпеку.
45. Психологічна надійність людини та її роль у забезпеченні безпеки. Захисні властивості людського організму.
46. Види поведінки людини та її психічна діяльність: психічні процеси, стани, властивості. Поняття про психоемоційні напруження (стрес).

47. Психотипи за реакцією людей на небезпеку. Частота змін стресових станів у людей, котрі перебувають у районі надзвичайних ситуацій.
48. Правові норми, що регламентують організаційну структуру органів управління безпекою та захистом у надзвичайних ситуаціях, процеси її функціонування та розвитку, регламентацію режимів запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій.
49. Структурно-функціональна схема державного управління безпекою та захистом у надзвичайних ситуаціях в Україні з урахуванням правового статусу й повноважень органів влади.
50. Органи управління, сили та ресурси з попередження та реагування на надзвичайні ситуації на державному рівні.
51. Загальні норми законодавства, підзаконних актів, стандарти і технічні умови, технічні й адміністративні регламенти, що встановлюють принципи та механізми регулювання безпеки, зниження ризиків і пом'якшення наслідків надзвичайних ситуацій.
52. Порядок надання населенню інформації про наявність загрози або виникнення надзвичайної ситуації, правил поведінки та способів дій у цих умовах.
53. Сутність і особливості оперативного управління за умов виникнення надзвичайної ситуації. Міські, заміські, запасні та пересувні пункти управління в надзвичайних ситуаціях. Спеціально уповноважений керівник та штаб з ліквідації надзвичайної ситуації. Сили та засоби постійної готовності.
54. Мета і загальна характеристика рятувальних та інших невідкладних робіт. Техніка, що застосовується при ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.
55. Зонування території за можливою дією вражаючих факторів надзвичайних ситуацій.
56. Загальні функції управління, пов'язані з прогнозуванням, плануванням, регулюванням, координацією та контролем.
57. Головні положення про навчання персоналу підприємств, установ і організацій дій та способів захисту в разі виникнення надзвичайних ситуацій та аварій.
58. Система інструктажів. Програми підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Желібо Є. П., Запарний В. В. Безпека життєдіяльності. Підручник. К.: «Каравела», 2008. 280 с. 12
2. Зеркалов Д. В. та ін. Безпека життєдіяльності. Навч. посіб. / Д. В. Зеркалов, Т. Є. Луц, Н. Ф. Качинська, О. С. Ільчук, Н. П. Чиканова-Васильєва / За ред. Д. В. Зеркалова. К.: Основа, 2014. 364с.

<http://kizman-tehn.com.ua/wp-content/uploads/2017/09/Posibnik-po-BZHD-Zerkalov-2014.pd>

3. Желібо Є. П., Заверуха Н. М., Запарний В. В. Безпека життєдіяльності. Навч. посіб. / за ред. Є. П. Желібо. 6-е вид. К.: «Каравела», 2009. - 344 с.
<http://194.44.152.155/elib/local/sk738002.pdf>
4. Желібо Є.П., Зацарний В. В. Безпека життєдіяльності: Підручник. К.: Каравела .290 сторінок
<https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/07/ZHelibo-UE.P.-Bezpeka-zhittyediyalnosti.pdf>
5. Атаманчук П.С. Безпека життєдіяльності. Навч. посіб./ П.С. Атаманчук, В.В. Мендерецький, О.П. Панчук, О.Г. Чорна К.: Центр учбової літератури, 2011. 276 с.
<https://studies.in.ua/bezpeka-zhyttjedijalnosti-atamanchuk-ps.html>
6. Атаманчук П.С., Мендерецький В.В., Панчук О.П., Чорна О.Г. Безпека життєдіяльності та охорона праці (Практичний курс): Навчальний посібник. Кам'янецьПодільський: "Думка", 2010. 152 с
7. Мохняк С.М., Дацько О.С., Козій О.І., Романів А.С., Петрук М.П., Скіра В.В., Васійчук В.О., Безпека життєдіяльності. Навчальний посібник. Львів. Видавництво НУ "Львівська політехніка", 2009. 264 с.
8. Зацарний В.В., Праховнік Н.А., Землянська О.В., Зацарна О.В. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник – К.: НТУУ «КПІ» ІЕЕ, 2016. – електронне видання. URL: <http://ela.kpi.ua/kandle/123456789/18263>
9. Цивільний захист. Методичні вказівки до виконання практичних робіт: Міхеєв Ю. В., Землянська О. В. – К.: НТУУ «КПІ», 2016. – електронне видання. URL: <http://ela.kpi.ua/kandle/123456789/3568>.
10. Мягченко О.П. Безпека життєдіяльності людини та суспільства: Навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2010. 384 с. 11. Запорожець О.І. Безпека життєдіяльності. Підручник. К.: ЦУЛ, 2013. 448 с
12. Бедрій Я.І. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник/ Я. І. Бедрій. К.: Кондор, 2009. 286 с

Додаткова література

1. Атаманчук, Петро Сергійович Безпека життєдіяльності: навч. Посібник для студ. вузів. К. : Центр учбової літ., 2011
2. Мохняк С.М., Дацько О.С., Козій О.І., Романів А.С., Петрук М.П. Скіра В.В. Васійчук В.О., Безпека життєдіяльності. Навчальний посібник. Львів. Видавництво НУ "Львівська політехніка", 2009.264 с.
3. Кулалаєва Н.В., Михайлюк В.О., Халмурадов Б.Д., Ручні та пересувні засоби пожежогасіння: основні типи, будова та безпечне використання. Навчальний посібник. Київ, 2011. 189 с.
4. Михайлюк В.О., Халмурадов Б.Д. Цивільна безпека: Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2008, 158 с.
5. Заплатинський В. М. Полімовний тлумачний словник з безпеки. Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2009. 120 с.

6. Мягченко О.П. Безпека життєдіяльності людини та суспільства: Навчальний посібник/ О. П. Мягченко. К.: Центр учбової літератури, 2010. 384 с

7. Сосін І.К. Наркологія: національний підручник / І.К. Сосін, Ю.Ф. Чуєв. Харків: Колегіум, 2014. 1428 с.

Електронні інформаційні ресурси

Офіційне інтернет-представництво Президента України – <http://www.president.gov.ua>

Верховна Рада України – <http://www.rada.kiev.ua>

Кабінет Міністрів України – <http://www.kmu.gov.ua>

Міністерство екології та природних ресурсів України – <http://www.menr.gov.ua>

Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи - <http://www.mns.gov.ua>

Рада національної безпеки і оборони України – <http://www.rainbow.gov.ua>